

YEREL SİYASET VE KATILMA DAVRANIŞI: KONYA'DA KATILIM EĞİLİMLERİ

M. Akif ÇUKURÇAYIR*

Gülise GÖKÇE**

ÖZET

Demokrasinin gelişme sürecine bakıldığında, Tocqueville ve Mill gibi birçok düşünür, demokrasinin güçlenmesinin önemli koşulunun yurttaşlarla birlikte yönetim anlayışı olduğunu önemle vurgulamışlardır. Çağdaş siyaset ve yönetim anlayışı, sorun belirleme ve çözüme süreçlerinde yurttaş odaklı yaklaşımlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmada da, yerel düzeyde halkın yerel siyasete ve yönetime bakışı, katılma eğilimleri gibi konular irdelenmiş ve yapılan alan araştırmasından bazı örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yerel demokrasi, katılım, etkinlik, Konya

ABSTRACT

Historically, many theorists maintained that democracy was workable only when the public possessed a high degree of political information. Mill, Toucqueville and the another writers saw these public traits as essential requeriments for a successful democratic system. Moreover the citizenry should be supportive of the political system and share a deep commitment to democratic ideals such as pluralism, free expression and participation of all citizens.

This study presents a populist view of the democratic process, emphasizing the attitudes and behaviors of the average citizens. Our case provides expectations, tendencies and participation forms of citizens in Konya.

Key Words: local democracy, participation, efficiency, Konya

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

1. Giriş

Küreselleşme ve yönetim (governance) kavramlarıyla birlikte, yönetme eylemi, özellikle kamu yönetimi anlamında içerik ve biçim değiştirmeye devam etmektedir. Klasik, alışlagelmiş yönetsel süreçler, yerini yerel ve ulusaşırı aktörleri de içine alan bir sürece bırakmaktadır. Geleneksel hiyerarşik ilişkiler yerini ağ (network) ilişkilerine bırakmaktadır (Tekeli, 1999: 246). Bu dönüşümün anlamı, yurttaşın olabildiği ölçüde farklı form ve niteliklerle siyasal sürece entegre olması ve yönetsel eylemlerin içinde olmasıdır. Yurttaşları siyasetin ve yönetimin dışında tutma, çağdaş bir yönetim anlayışından oldukça uzaktır.

Toplumsal yapılar gittikçe farklılaşmakta, değişmekte ve dönüşmekte, yeni nitelikler kazanmaktadır. Bu nitelikler, çağdaşlaşmanın, uzmanlaşma, işbölümü ve toplumsal farklılaşma biçiminde görünümüdür. Batı demokrasilerinin yaşamış olduğu yoğun kentleşme ve sanayileşme süreci, yönetim ve siyaset biçimlerini de etkilemiş ve bugünkü çağdaş yapısına ulaşmasında oldukça etkili olmuştur. Bu biçimiyle batı demokrasileri, dünya toplumları için model kabul edilmekte ve gelişmekte olan ülkeler rejimlerini bu ülkelerin rejimlerine benzetmeye çalışmaktadırlar. Ancak, bu ülkelerin batı demokrasilerinin geçirdiği uzun dönemli evrimi, ulusal ve çevresel etkenlerin dönüşümünü hesaba katmamaları, bu toplumlarda batı demokrasileri düzeyinde bir siyasal/sosyal yapının oluşumundaki en önemli engellerden biridir (Steinbach, 1982: 7).

Katılmaya dayanan yönetme ve siyaset yapma anlayışı da, işte böyle uzun bir siyasal ve toplumsal koşunun sonucunda varılan, çağdaş demokratik bir sonuçtur. Katılma anayasalarda yeralma ve katılma hakkı olarak düzenlenen temel insan haklarından biridir. Çağdaş bir devlet örgütlenmesinde bireyler, hem siyasal alanla ilgili eylemlere katılır ve siyasal mekanizmaları etkiler; hem de siyasetten etkilenirler. Siyasal çağdaşlaşmanın en önemli yanı, bütün toplumsal aktörlerin örgütlü bir biçimde, örneğin partilerin doğuşuyla birlikte siyasal kararların oluşumuna katılmasını sağlamasıdır (Huntington, 1958: 50). Devletin, ulusu oluşturan sosyal aktörlere dayanması ve bu aktörlerin devlet yaşamında temsil edilmesi gerekir. Aksi durumda devlet, halkıyla bütünleşememiş bir sistem olmaktan öteye geçemez (Keleş, 1993: 20).

Katılım yöntemleri konusunda oldukça farklı yaklaşımlar vardır. Doğrudan katılım ya da seçimden seçime katılım gibi katılım yöntemleri benimsenerek, iki uç yaklaşım ortaya konabilmektedir (Yalçındağ, 1996: 129). Bunun yanında, yönetimi sürekli etkileyebilme olanaklarının kurumsallaşması, hem yurttaş, hem de yönetim açısından orta yol olarak görünmektedir.

Siyasal katılmanın birçok tanımı vardır. Dar anlamda, örneğin yalnızca seçimlere katılma olarak tanımlanabileceği gibi; geniş anlamda, örneğin bürokrasi ve siyasi karar alma sürecinin her aşamasına katılım olarak da tanımlanabilir. Katılma, özel kişilerin siyasi kişileri ve etkinlikleri etkilemek üzere giriştikleri yasal davranışlardan oluşur. Bu tanım eksik olsa bile, siyasi kurumları etkilemeyi amaçlayan davranışları kapsadığından, gerçekte yeterli görülmektedir (Verba/Nie, 1978: 46-47). Huntington da aynı tanıma benimseyerek, siyasi katılmanın karmaşık yanlarına karşın basit bir tanımını yapmaktadır: Katılma, politikacılar dışındaki yurttaşların siyasi kararları etkilemeye çalışmasıdır. Tanım, ayrıca siyasi mekanizmaları etkilemek amacıyla girişilen yasal ya da yasal olmayan eylemleri kapsamına almaktadır (Huntington/Nelson, 1976: 4-6). Muhalefet ve katılma bir demokratik sistemde temel önemdedirler. Bu nedenle, siyasi tartışmalar ve seçim kampanyalarında yürütülen tüm etkinlikler de, tanım kapsamında yer alırlar.

Katılma, özünde, birden çok taraf arasında, eşit olmayan bir ilişkiler ağında ve hiyerarşik olarak üstün durumda olan tarafın/yönetimin kararlarını etkilemek amacıyla taşır. Bir otorite ve bu otoritenin karşı tarafında da, bu otoritenin kararlarından etkilenen, ancak bu kararları kendi çıkarına etkilemeye çalışan taraflar vardır. Bu bağlamda katılma bir *otorite ilişkisidir*. O halde günümüzde katılma, otoriteyi belirleme değil, yalnızca onu paylaşma ve özünde yalnızca etkileme anlamını taşır (Uysal, 1981: 61-67).

Dar ya da geniş; gönüllü ya da uyarılmış katılma biçimlerinin ortak bir amacı vardır: O da, siyasi otoriteyi etkilemektir. Bireyin, hem genel düzeyde hem de yerel düzeyde devlet organlarının çalışanlarını ya da kararlarını etkileyen tüm davranışlar; kendilerince ya da başkalarınca tasarlanan, yasal ve yasal olmayan, başarılı ya da başarısız davranışların tümü, siyasi katılma kavramı içerisinde yer alırlar (Özbudun, 1975: 4).

Görgül araştırmalara dayanılarak yapılan tanımlamalarda katılım, seçime katılma, bir parti etkinliğini ziyaret, para bağışlama, seçim kampanyası broşürlerinin dağıtımı gibi bütün belirli eylemleri içerir. Bunların yanında, seçim etkinlikleri, lobi etkinlikleri, örgütlü eylemler, siyasal kurum ve kişilerle bireysel ilişkiler ve şiddet de siyasal katılma davranışları arasında sayılmaktadırlar (Huntington/Nelson, 1976: 12-13). Öte yandan bu, çeşitli aktörler arasındaki sosyal bir ilişkidir. Bir parti açısından ele alındığında iki türlü katılım düşünülebilir: Birisi parti içi örgütsel katılım olanakları, diğeri de sistem içinde, siyasal-yönetimsel sistemi etkileyebilme durumunu anlatır. Çünkü katılım, temelde bir etkileme amacı taşır. Bu hem parti için, hem de sistem için geçerlidir. Siyasal katılma, politik süreçleri etkilemeyi amaçlayan bütün davranışları içerir. Siyasal yönetici kadroyu seçme ve onların davranışlarını etkilemeyi amaçlamayı da, bu tanıma eklemek gerekir (Gabriel, 1983: 59).

2. Özerk ve Mobilize Katılma

Bireyselleşme derecesine göre katılımın farklı formlarından söz edilebilir. Özerk ve mobilize (uyarılmış) katılım kavramları bu derecelenmeyi anlatmak için kullanılmaktadırlar. Özerk katılım, bireyin kendisi tarafından gerçekleştirilen ve diğer birey ve kurumların etkisinin olmadığı katılımdır. “Mobilize katılma” olarak tanımlanan uyarılmış katılımda ise, bireyi bir başka kişi, grup ya da kurum katılma davranışına yönlendirmektedir. Bu yönlendirme, zor kullanmayla olabileceği gibi, arkadaşlık ve akrabalık gibi bağların gereği olarak da ortaya çıkmış olabilir (Özbudun, 1975: 3). Huntington, bu tür katılmanın katılma sayılıp sayılmamasının tartışılması gerektiğini ve bu katılma biçiminin sonuçta toplumsal önderlerin çıkarıcı yönlendirmelerinin sonucu gerçekleştiğini belirtmektedir. Hükümet ve muhalefet partileri ya da siyasal liderler, özerk katılımı da istedikleri biçimde yönlendirebilirler (Huntington/Nelson, 1976: 7-9).

Katılma istemeyerek bir şeye tavır alma ya da taraf olma değildir. Katılma, kişinin, kendi başına ve kendi hareketiyle isteyerek yönetsel karar ve eylemleri etkilemek üzere hareket etmesidir. Bu bakımdan özerk katılma demokratik sistem için önemli bir alt yapı sağlar. Katılımın küçük gruplarda daha etkin olduğu da katılımın ayrı bir boyutudur. Seçim katılımı, hem uzun dönemli bir katılım, hem de birey için çoğunluk

içerisinde katılma etkisinin çok da hissedilmediği bir katılımdır (Sartori, 1993: 122-124).

Kişinin tutumları ya da siyasal yaşamda aktif bir rol oynama eğilimi, siyasal katılma değil, ancak siyasal katılmanın kaynağı olarak kabul edilir. Bu bağlamda siyasal katılmayı, birey ile içinde bulunduğu toplumdaki siyasal otorite arasındaki bağ olarak tanımlamak olanaklıdır. Bu bağın anlamı, kişinin siyasal mekanizmanın işleyişini etkilemeye yönelik, kişinin eylemlerinden kaynaklanan bir ilişki olmasıdır. Sonuçta siyasal katılma, bireyin bağımsız karar ve önceliklerinin siyasal otoriteye yansımalarıdır ve bu eylemi gerçekleştirenler, siyasal katılmada bulunmuş sayılırlar (Nie/Verba, 1978: 5).

3. Katılmanın Aşamaları

Siyasal katılmanın belli bir biçimi ve düzeyi yoktur. Birçok biçimde ve düzeyde gerçekleşebilir. Sonuçta siyasal katılma bir süreçtir ve belirli aşamalarla gerçekleşir. Bu süreçte, katılımcıların nitelikleri ve katılım biçimleri temel değişkenlerdir.

Herşeyden önce katılma, zihinsel bir süreçle başlar. Bireyin zihninde düşünsel bir hazırlık yoksa katılma davranışından da söz etmek çok olanaklı değildir. Siyasal katılma merak, ilgi, bilgi ve eylem aşamaları biçiminde gözlemlenebilir. Her aşama için değişik bir siyasal katılma nitelendirmesi yapmak olasıdır. Ancak, siyasal katılma bir süreç olduğundan, bütün bu etmenler bir bütünlük sergilemektedirler. Çünkü, siyasal katılma aynı zamanda belli bir yoğunlukta merak, ilgi, bilgi ve eylem gerektirmektedir. Günlük yaşamda, herkes siyasal konulara aynı ilgi ve önemi göstermez. Bu da, zorunlu bir ayırım yapmayı gerektirir. Bu ayırımı belirleyici nokta, seçimlere katılıp katılmama, yurttaşın belli bir siyasal programla ilgili oy verip vermemesidir (Baykal, 1970: 31-32).

Siyasal olayları izlemekle yetinmeyip, tavır alanlar ise, belli bir siyasal eylemde bulunmaktansa yönlendirme, yandaş toplama ve kamuoyu oluşturma gibi bir yolu benimserler. Gerçek anlamda katılma olarak tanımlanabilecek etkinlik, siyasal alanla ilgili organların oluşumu, eylemleri ve etkileri üzerinde belirleyici olmayı amaçlar. Ancak, siyasal katılma eyleminde bulunan bir kimse bu üç kategori içerisinde de yer alabilir (Baykal, 1970: 32-33).

4. GÜDÜLER VE KATILMA

Bireyin siyasal alanda etkin olmasını sağlayan bir takım özellikler vardır. Bunlar, sosyo-ekonomik ve karakter özellikleri olarak oldukça farklı görünümde sınıflandırılabilirler. Bireyin katılım davranışına yönelmesini sağlayan birtakım nedenler vardır: Kişisel bağlılık, dayanışma duygusu, çıkar sağlama düşüncesi ve yurttaşlık duygusu gibi güdüler. Bunlar, bireyi siyasal katılmaya iten önemli güdülerdir. Birey, bir toplumsal önderin ya da bir aile büyüğünün etkisiyle, uyarılmış siyasal katılmada bulunabilir. Bireyin ait olduğu sosyal grupla dayanışma gereği olarak siyasal katılma davranışı göstermesi de, dayanışma güdüsüne bağlı olarak ortaya çıkar. Bireyin bir makam ya da herhangi bir akçal beklentiyle katılımcı bir eylemde bulunması da, çıkar güdüsü gereğidir. Bundan başka, yurttaşlık duygusundan doğan katılma moral nitelikler taşır. Bir sorumluluk düşüncesinin yansımasıdır (Özbudun, 1975: 5-6). Birey önemli bir toplumsal görev üstlenmenin, topluma hizmet etmenin önemli olduğuna inanmış ve katılımı bir sorumluluk olarak algılamıştır.

Bireylerin büyük çoğunluğunun toplumda oynadıkları rol temelde siyasal nitelik taşımaz. Büyük bir çoğunluk için, toplumsal bunalım dönemleri dışında, siyaset, bireylerin zamanını ve enerjilerini tüketen bir uğraş ve merak konusudur. Bireylerin siyasal yaşama katılabilmeleri için, katılma olanaklarının varlığını anlayabilecek bir bilişsel hazırlık içinde olması ya da siyasal sistem hakkında yeterli bilgiye sahip olması, siyasal sistemdeki gelişmeleri düzenli olarak izlemesi ve siyasal eyleminin, kendisinin arzuladığı sonucu doğuracağına inanması gereklidir. Bireysel nitelikleri içeren ve bireyin siyasal kaynaklarını, karşılaştığı fırsat yapısı içinde değerlendirmesini sağlayan yönelim, eğilim, beklenti ve tutumların tümü siyasal güdüyü oluştururlar (Kalaycıoğlu, 1983: 38-39).

Katılım güdüsü, bireyin katılımdan beklentilerine göre farklılaşır. Bireyi güdüleyen konular, bireysel konular olabileceği gibi, toplumsal sorunlar da olabilir. Örneğin, bir iş bulma beklentisi, kamusal alanlardan ve kaynaklardan bireysel çıkar sağlama düşüncesi, bireysel konulardandır. Bunun yanında, kentsel ve toplumsal sorunlarla ilgili bireyi katılım davranışına yönelten güdüler de vardır. Örneğin, çevrenin ve tarihsel değerlerin korunması bunlarla ilgilidir. Yine, kişinin katılma zaman ayırma olanağına sahip olup-olmaması katılma güdüsünü etkiler.

Son olarak, katılım olanağı sunan yönetsel birimlerin, yurttaşları harekete geçirecek kadar inandırıcı olmaları gerekir. Eğer yurttaş, düşüncelerinin değerlendirilmediği ve ayırdığı zamanın boşa geçtiği kanısına varırsa, katılım için gerekli güdüler yok edilmiş olur (Keleş, 1992: 30-31).

4.1. Siyasal İlgi ve Etkenlik Duygusu

Halkın siyasal alana yönelmesinin en önemli göstergesi siyasal ilgidir. Siyasetin, yurttaş için anlamı oldukça önemli bir yer tutar. Cinsiyet gruplarının siyasete ilgisinin artması, politik konuların daha sıklıkla konuşulur hale gelmesi, katılım için bir ön hazırlık ya da özendirme görevi yapmaktadır. Yurttaşların, katılımı birşeylerin değişebileceğine olan inancı da oldukça önemlidir. Yurttaşın, uygun bulmadığı yönetsel eylemlere karşı, kamuoyu oluşturması, siyasal partilerin tutumları, sivil toplum kuruluşlarının tepkileri de, siyasal katılım için gerekli alt yapının olup olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Ancak, bireysel katılım artışını ölçmek zordur. Seçim davranışının, sabit ya da esnek olması, yurttaşın geçirdiği sosyalleşme süreci, özel ilişki grupları ve görev aldığı ikincil gruplardaki ilişkilerine bağlı olarak değişir. Bu içselleştirmenin derecesi, siyasal sistemin aktüel yapısına ve bireyin zihinsel koşullanmalarına ve diğer sosyo-kültürel etkenlere bağlıdır. Bu etkenler, bireyin belirli partilere olan sempatisini derinden etkilerler (Kevenhörtler, 1983: 165).

Bu davranışların, partiden partiye, bölgeden bölgeye ya da kentten kente değişebileceği de unutulmamalıdır. Yerel sorunların algılanması, sorunların bilincinde olma, değerlere yönelme ve partilerin sorun çözme yetenekleri, bireyin katılımının ve siyasal ilgisinin derecesini belirler. Sistem teorisi yanlılarına göre, siyasal kararlar ve uygulama sonuçları, yurttaşın siyasal sisteme olan isteklerini belirler. Siyasal süreç, aldığı kararlar ve bu kararlar doğrultusunda yurttaşta sunduğu hizmetlere göre, yurttaşların tepkisiyle yönlenir ya da etkilenir.

Siyasal etkinlik, bireyin siyasal sisteme ve onun parçalarına etki etmekle, sistemi kendi yararına çalıştırabileceği düşüncesiyle eyleme geçmesidir. Yoğun bir siyasal etkinlik duygusu, bireyin girişeceği eylem türlerinin artmasına neden olur. Siyasal etkinlik, siyasal katılımı sağladığı gibi, siyasal bilgilenme düzeyini de artıran temel bir dürtüdür. Ancak, bireyin katılımı etkin olabileceğine inanması son derece önemlidir. Eğer birey katılımı, hiçbir etkide bulunamayacağına ve

üstelik, katılım sonucu çeşitli sorunlarla karşılaşacağına inanırsa, katılım yönünde bir ilgi ve eylem beklemek anlamsızdır (Kalaycıoğlu, 1983: 39-40). Siyasal ilgi, siyasal alanın yapısını, işleyişini ve siyasal kararların alınma biçimlerini sürekli ve düzenli olarak izlemeyi anlatan bir kavramdır. Siyasal ilgi, siyasal olayları algılamayı kolaylaştırıcı işlev görür. Siyasal ilgi düzeyine göre, bireyin siyasal etkinliği artmakta ve birey daha karmaşık katılma biçimlerine yönelmektedir. Örneğin, oy verme davranışı için çok yoğun bir siyasal ilgiye gereksinim duyulmaz, ancak bürokratik yapıyı anlama ve işleyişine müdahale etme düşüncesi, yoğun bir siyasal ilgi gerektirir (Kalaycıoğlu, 1983: 41-42).

4.2. Etkenlik Duygusu

Siyasal katılmayı açıklamaya yarayacak psikolojik değişkenler arasında en önemlisi, Baykal' a göre "etkenlik duygusu"dur. Bu duygu, bireyin çevresini kontrol edebilme konusunda kendisinin güçlü olduğunun bilincinde olmasından kaynaklanır. Bu bilinç, siyasal katılmaya olumlu katkılar sağlar. Etkenlik duygusu, siyasal katılmayı arttırdığı gibi, siyasal katılma da etkenlik duygusunu artırmaktadır (Baykal, 1970: 98).

Etkenlik duygusu, sosyo-ekonomik statü ve siyasal etkinliklerin yanı sıra, topluma egemen olan siyasal kültür tarafından da belirlenebilir. Siyasal kültür katılıma elverişli ise, yurttaşların etkenlik duygusu daha aktiftir. Bundan başka, siyasal kültürün bazı temel nitelikleri, etkenlik duygusunun farklı biçimlerde ortaya çıkmasına yol açabilir. Siyasal kültür, siyasal hayata *etkin* bir biçimde katılan yurttaş tipine, siyasi sistemle tek yönlü bir ilişki içinde olan *uyruk* tipine veya siyasal ufku sınırlı *yereel insan* tipine dayanabilir. Her kültürde ortaya çıkacak etkenlik duygusu farklılaşacaktır. Birçok toplumda bireyler, yalnızca uygulamaları seyretmekle yetinirler. Bireyler siyasal sürecin dışında kalmayı yeğlerler; çünkü, bir takım nedenlerle kendilerini güçsüz ve etkisiz görürler. Bu hem halkın sorunlarının yürütme organına taşınamaması, hem de yürütme organının halkla bütünleşememesi gibi katılımcı ve güçlü demokrasi bakımından istenmeyen bir sonuç ortaya çıkarır (Yücekök, 1987: 23).

Etkenlikle ilgili önemli bir kavram da "yurttaşlık görevi duygusudur." "Yurttaşlık görevi duygusu", bireyin etkili olup olmayacağını düşünmeksizin siyasal sürece katılmasıdır. Siyasal katılma ve yurttaşlık duygusu arasında olumlu bir ilişki olduğunu belirten Baykal, demografik

değişkenlerin sabit tutulması halinde de bütün yaş, eğitim, gelir ve meslek gruplarında bu ilişkinin görüldüğünü ve yüksek eğitim ile yüksek sosyo-ekonomik statünün yurttaşlık görevi duygusunu arttırdığını belirtmektedir (Baykal, 1970: 100).

5. Siyasal Katılmada Kaynaklar

Her siyasal sistem, siyasal sürecin bir kurallar dizisi içinde cereyan etmesini öngörür ve yasalarla siyasal yaşantıyı düzenleyerek, her sistemde kimlerin siyasal sürece katılabileceği ve bazı durumlarda da hangi düzeyde katılabileceğini düzenler. Buna ek olarak, örgütlenmeyle ilgili sınırlamaların getirilmesi de siyasal katılmayı etkiler. Hangi seçimlerin sonucu siyasal sistemin karar ve eylemlerini daha çok etkiliyorsa, o seçimlere yönelen katılma ve ilgi daha yüksek düzeydedir. Katılımı belirleyen önemli ölçütler, katılımcıların özellikleridir. Bu özellikler, kişilik özellikleri ve bedensel özelliklerden, karakter, anlayış, gereksinimler, motivasyon ve değer yargılarına kadar uzanmaktadır. Ancak, kontak kurma isteği, aktif olma ve güç elde etme gibi kişilik özellikleri, katılım olgusu incelenirken sık incelenen özelliklerden değildir. Zira, burada siyasal katılmanın demokratik yurttaş olma özelliklerini artırıp artırmadığı, ya da demokratik özelliklerin siyasal katılmayı özendirip özendirmediği tartışmalıdır. Gabriel, bu etkenlerin karşılıklı değişkenler olduğuna değinirken, belirleyici faktörün hangisi olduğunun belirsiz olduğunu belirtmektedir (Gabriel, 1983: 69).

Bireyin siyasal katılmayı da içeren siyasal eylemlerinde etkin olabilen nitelik, koşul ve tutumların en önemlileri siyasal kaynaklardır. Bundan başka bilişim, siyasal güdü ve siyasal fırsat yapısı da oldukça etkin rol oynarlar (Kalaycıoğlu, 1983: 16).

Siyasal katılma, bireyin sosyo-ekonomik statüsünün, psikolojik niteliklerinin ve kişilik yapısının etkisi altında gerçekleşen bir davranıştır. Bunlara, siyasal etmenleri de eklemek gerekir (Baykal, 1970: 35-36). Yurttaşların, kendi yaşamlarıyla ilgili kararlarda belirleyici olabilmeleri için, politize olmaları ya da siyasal olarak sosyalleşmeleri zorunludur.

Siyasal güdü, siyasal kaynaklar tarafından önemli ölçüde belirlenir. Doğrudan bir etkiye sahip olmasalar da, siyasal bilgilenmeye etkide bulduklarından dolayı, siyasal güdülere sahip olmada temel işlevler görürler.

Bireyin siyasal nitelikleri, birbirinden bağımsız değişkenler değildir. Bir topluluğa ait olma, çevreyle ilişkilerin niteliği, çocukluk ve yetişkinlikteki sosyalleşme deneyimleri, bireyin siyasal tutum ve davranışlarını belirlemede önemli rol oynarlar. Gelir, yaş, meslek, eğitim, cinsiyet ve bulunulan toplumsal tabaka gibi etkenler, bireyin toplumsal konumunu ve katılımı etkileme ölçütleri olarak sosyal bilim araştırmalarında önemle üzerinde durulan ölçütlerdir. Ekonomik refah, sanayileşme, kentleşme, halkın eğitim düzeyi, kitle iletişim araçlarıyla birlikte elektronik basın-yayın araçlarının yayılması ve gelir dağılımı gibi etkenler, katılım oranında artışa neden olurlar. Kentleşme ve zenginlik düzeyi yüksek olan toplumlarda katılımın yüksek olması, bu yargıyı açıklamaktadır (Garbriel, 1983: 70-71).

Siyasal kaynak, bireyin diğer bireylerin tutum ve eylemlerini kendi istediği siyasal yöne ve amaca yöneltebilmek üzere kullanılabileceği nesnel veya öznel her araçtır. Gelir ya da servet, siyasal deneyim, çekici bir kadroya kimin geçeceğini belirleme yetkisi, saygı, toplumda yüksek bir statüye sahip olmak, bu niteliklerden bazılarıdır. Bu özelliklerin bir kısmı bireyin özgür iradesinin dışında gelişir. Örneğin, herhangi bir kültürün içine doğmak bireyin istenci içinde olmaz. Dolayısıyla, bireyin siyasal kültürünü belirlemek de, bireyin iradesi dışındadır (Kalaycıoğlu, 1983: 17).

6. Konya’da Halkın Kent Yönetimi Hakkındaki Düşünceleri

Bu kısımda, Konya’da halkın kent yönetimi, demokrasi, siyasal edilgenlik ve etkenlik gibi konular yanında kentsel hizmetlerin görülmesine kadar birçok konudaki düşüncelerini öğrenmek amacıyla yapılan alan araştırmasının sonuçlarına yer verilmektedir.

6.1. Halka Danışma

Tablo 1. Belediye Kararlarının Halka Danışılarak Alınması

Halka Danışma	Sayı	%
Halka danışılmalı	729	84.6
Halka danışılmamalı	79	9.2
Fikrim yok	53	6.1
Toplam	861	100

Konya’da halkın belediyenin karar süreçlerine katılımıyla ilgili yurttaşların düşüncelerini öğrenmek amacıyla, “Belediye yönetimi kararlar alırken halka danışılmalı mı?” biçiminde bir soru yöneltilmiştir. Tablo 1’de görüldüğü gibi örnekleme giren yurttaşların çok büyük bir kısmı (%84) demokratik düşünmekte ve halkın karar alma süreçlerinin dışında bırakılmasını doğru bulmamaktadırlar. Bu sonuçlar, yurttaşların büyük bir kısmının güçlü bir katılım eğilimi taşıdıklarını göstermektedir. Ankete katılan yurttaşların %9 gibi çok küçük bir kısmı ise, karar alma süreçlerinde yurttaşlara danışılmaması gerektiğini düşünmektedirler. Görüş bildirmeyenlerin oranı ise, yalnızca %6’dır.

6.2. Belediye Başkanını Seçme Nedeni

Tablo 2. Belediye Başkanını Seçme

Belediyeye başkanı için oy kullandığınızda hangi nedenle oy verirsiniz?	Sayı	%
Yaptığı başarılı hizmet	231	26,8
Kişilik ve dürüstlük	249	28,9
Dindarlık	121	14
Siyasi Fikrime uygun	96	11,1
Halkın sorun ve isteklerini dikkate aldığı için	72	8,3
Tecrübeli	49	5,6
Eğitimli	30	3,4
Fikrim yok	13	1,5
Toplam	861	100

Tablo 2'ye göre, yerel yöneticileri, özellikle de belediye başkanını seçmede bireylerin en fazla dikkat ettikleri özelliklerin kişilik ve dürüstlük olduğu gözlenmektedir. Yaklaşık %29 denek, belediye başkanını seçmede en önemli faktörün adayın kişiliği ve dürüstlüğü olduğunu belirtmiştir. Bu özelliklerden başka, adayların yaptıkları başarılı hizmetler, yine tercih nedenleri arasında ikinci önemli nokta olarak bulunmuştur. Bu yönde düşünce belirtenlerin oranı yaklaşık %27'dir. Bu özelliklerden başka dindarlık %14 ve ideolojik nedenler ise %11 olarak bulunmuştur. Tercih nedenleri arasında yer alan, halkın sorunlarını dikkate alma ise, %8 oranında saptanmıştır. Bu sonuçlara bakılarak, yönetimde, yurttaşın aradığı ilk ve en önemli özelliğin kamusal kaynakların dürüstçe kullanılması ve adayın kişiliği olduğu açıklıkla saptanabilmektedir.

6.3. Halkın Sorunlarını İletememe Nedenleri

Tablo 3. Halkın Sorunlarını İletmesi

Halkın sorunlarını anlatmaktan çekinmesinin nedenleri?	Sayı	%
Başıma bir şey gelir korkusu	223	25,9
Haklarını bilmeme	292	33,9
Böyle gelmiş böyle gider düşüncesi	211	24,5
Geçim sorunlarından zaman bulamama	122	14,1
Fikrim yok	13	1,5
Toplam	861	100

Deneklerin yönetimle iletişim kurmada çekingen davranmalarının nedenleri olarak şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Haklarını bilmeme (%33.9), böyle gelmiş böyle gider düşüncesi (%24), başıma bir şey gelir korkusu (%25), geçim sorunları (%14) hususlarını belirtmişlerdir.

Bu bulguların da ortaya koyduğu gibi, yerel yönetim – vatandaş ilişkisinde geleneksel düşünce ve alışkanlıklar etkilerini hissettirmektedirler.

Vatandaşlar kamu kurumlarına yönelik güvensizliklerinden günümüzde de kurtulamamışlardır. Vatandaşların belediye yönetimleri ile olan bağlarının etkin olmadığı görülmektedir.

6.4. Siyasal Partilere Üyelik

Tablo 4. Herhangi bir Siyasal Partiye Üyelik

Herhangi bir siyasi partiye üye misiniz?	Sayı	%
Evet	146	16.9
Hayır	715	83
Toplam	861	100

Örnekleme oluşturan deneklerden sadece yüzde 16.9 u herhangi bir siyasi partiye üye olduklarını belirtirlerken, yüzde 83'ü üye olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Bu bulgu, deneklerin herhangi bir siyasi partiye ya da görüşe yakın durmadıkları anlamında değil de, daha çok ülkemizdeki siyasi ve sosyal amaçlı kuruluşlara üyeliğin yaygın olmaması gerçeğinin yansıması olarak yorumlanabilir. Siyasal konulara eğilim olmakla birlikte, aktif bir siyasal etkinlikten kaçınma olduğu görülmektedir.

6.5. Belediyeye Başvuru Yöntemi

Herhangi bir bireysel sorunu çözmeye kullanılan başvuru yöntemlerini öğrenmek amacıyla yöneltilen soruya verilen yanıtların sonuçları Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5. Herhangi bir sorun karşısında kullanılan Belediyeye Başvuru Yöntemi

Yöntem	Sayı	%
Dilekçe verdim	185	21,5
Telefon ettim	117	13,6
Yetkililerle yüz yüze görüştüm	97	11,2
Başkanla görüştüm	20	2,3
Hiç başvurmam	442	51,1
Toplam	861	100

Tablo 5 incelendiğinde, en fazla kullanılan başvuru yönteminin “dilekçe vermek” (%21.5) olduğu görülmektedir. İkinci bir başvuru yöntemi ise, %13.6 ile “telefon etme” olarak görülmektedir. Yetkililerle “yüzyüze görüşenlerin” oranı ise %11.2 olarak bulunmuştur. Belediye başkanıyla görüşenlerin oranı ise %2’dir. Herhangi bir konuda hiç başvurmayanların oranı %51 olarak saptanmıştır.

Belediye yetkilileriyle çeşitli tarihlerde yaptığımız görüşmelerde yetkililer, Meram ve Selçuklu Belediyelerinin de, “Alo Belediye” adıyla bir telefon hattı kurduklarını ve yurttaşların dileklerini dinlemek ve yetkili birimlere iletmek üzere görevliler çalıştırdıklarını belirtmişlerdir.

Ancak, ilk başlarda daha yoğun kullanılan bu yöntem, sonraları çok sık kullanılmamaya başlanmıştır.

6.6. Kentsel Sorunlar İçin Zaman Ayırma

Yurttaşların kentsel hizmetlerle ilgili karar alma süreçlerinde yer almaları sözkonusu olursa haftalık olarak ne kadar zaman ayırabilecekleriyle ilgili soruya verilen yanıtların sonuçları Tablo 6’da yer almaktadır.

Tablo 6: Belediye Hizmetleriyle İlgili Karar Alma Süreçlerinde Çalışma

Zaman Ayırma	Sayı	%
Bir saat	238	27,6
Üç saat	146	17
Beş saat ve fazlası	90	10,4
Hiç zamanım yok	387	44,9
Toplam	861	100

Örnekleme giren yurttaşlardan yarısından fazlası karar alma süreçlerinde çalışmalarını istenirse zaman ayırabileceklerini belirtmişlerdir. Tablo 6’da görüldüğü gibi kentsel konularla ilgili çalışmalara katılmak için haftada bir saat zaman ayırabileceklerin oranı %27’dir. Üç saat zaman ayırabilecek yurttaşlar ise, %17 oranındadır. Zaman arttıkça bu oran düşmekte ve beş saat ve daha çok zaman ayırabileceklerin oranı %10’a inmektedir. “Hiç zamanım yok, bu tür etkinliklere katılamam” biçiminde görüş bildiren yurttaşların oranı da, %45’tir.

Sonuçlar ve Genel Değerlendirme

Konya’nın merkez ilçelerinde 900 kişiye uygulanan ve 861’i dönen anket uygulamasından elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlara aşağıda yer verilmektedir:

1. Araştırma bulgularından ortaya çıkan önemli bir nokta, deneklerin yaş, cinsiyet, meslek, gelir, eğitim-öğrenim düzeyi yönünden fark gözetilmeksizin yerel sorunlarla ilgili olduklarıdır.

Hemen her meslekten, yaştan, cinsiyetten ve gelir grubundan deneğin katıldığı araştırma, yurttaşların kent ölçeğinde, hemen bütün kentsel konularla ilgili olduklarını ve bu kentsel etkinliklerin olumlu ya da olumsuz nitelikleri konusunda bir değerlendirme yaptıklarını göstermektedir. Kentsel hizmetlerin temeli olan alt yapı ve kanalizasyon, çöp sorunu, çevre kirliliği, yeşil alan, kent içi ulaşım, otopark ve trafikle ilgili sorunlar, kent içerisinde düzenlenen kültürel etkinlikler, konut sorunu gibi temel hizmet alanlarında yeterli çalışma yapıp yapılmadığı konusunda yurttaşlar açıklıkla düşüncelerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, olumlu ya da olumsuz olsunlar, yurttaşın yaşam çevresiyle ilgilendiğini, kendisiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan yerel hizmetlerin yürütülme biçimini izlediğini ve bu konulara duyarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Yurttaşın yönetsel ve siyasal yaşama katılımı için en önemli koşullardan biri olan “ilgi ve merak” düzeyinin yeterli olduğu belirtilebilir.

2. Diğer bir kesimde yerel siyaset aktörleri (belediye başkanı gibi) ve genel olarak yürütülen hizmetlerin yeterliliği ve hizmetlerden memnunluk gibi, kentsel hizmetlerin etkinliğini ortaya koyan sorularla ilgili yanıtlar da, yurttaşın hem yerel siyaset aktörlerine, hem de kentsel hizmetlerin yürütülüş biçimine ilişkin değerlendirmeler yapmaktan kaçınmadığını göstermektedirler. Yine, oturlan ilçe belediye başkanını tanıma, belediye başkanıyla görüşme gibi konularda da olumlu yanıtlar alınmıştır. Bu konularla ilgili olarak, kendisine yakın gördüğü yerel yönetici konusunda da yurttaş yine açıklıkla düşüncesini ortaya koymaktadır.

3. Alan araştırmasının en önemli konularından olan katılım konusunda, yurttaşın ne düşündüğünü ve katılıp katılmadığını ölçmek amacıyla yöneltilen sorulara da oldukça olumlu yanıtlar alınmıştır. Yurttaşların katılıma eğilimli olduklarını, alan araştırmasının bir başka bulgusuyla da desteklemek olanaklıdır. Kentsel sorunlarla ilgili “gönüllülük” temeline dayalı çalışmalara katılmak için her hafta zaman ayırabileceklerin oranı oldukça yüksek bulunmuştur. Ayrıca, mahalledeki kentsel hizmetlerin yürütülmesine katılma, mahallenin yurttaşın en yakın birimleri olmaları dolayısıyla önemlidir.

Bu sonuçlar, yurttaşların yaşadıkları mahalleye ve kente önem verdiklerinin göstergesi olarak kabul edilmelidir. Yurttaşın mahallesi ve kenti için özveride bulunmaya hazır olması, eğer gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler gerçekleştirilebilirse, yurttaşın karar süreçlerine katılımını kolaylaştırıcı bir işlev görecektir.

Sonuçlar, genel siyasal katılma modelinde belirlenen katılım davranışını etkileyen siyasal katılma değişkenleriyle ilgili açıklamalara uymaktadır. Bu uyum daha çok yaş ve cinsiyet değişkenleri bağlamında sözkonusudur. Diğer değişkenlerde ise, katılım davranışını etkileyen önemli bir farklılık görülmemektedir.

4. Herhangi bir siyasal partiye üyelik konusunda yöneltilen sorularda ise, yurttaşın önemli bir kısmının bu tür siyasal ve sosyal amaçlı topluluklarla özdeşleşmediği ve üye olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan da görülebileceği gibi, yurttaşın katılma eğiliminde olduğu, ancak siyasal katılma eğitiminin en iyi ortamları olarak kabul edilen siyasal partide görev almaktan kaçındığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yurttaşın herhangi bir siyasal toplulukla ve kimlikle özdeşleşmek istememesi ya da henüz bu bilinç düzeyinde olmadığı gibi bir sonuca ulaşmak olanaklıdır. Bu sonuçlar, deneklerin katılma eğiliminde olduğu, ancak siyasal sosyalleşmenin gerçekleşmesi bakımından en uygun ortam olarak kabul edilen siyasi partilere üyelik konusunda çekingen olduklarını göstermektedir.

5. Halkın siyasal ve yönetsel kurumlardan uzak durması, katılma kültürünün önündeki en önemli engellerden birisidir. Bu davranışta, geleneksel siyasal/yönetsel alışkanlıkların etkisi büyüktür. Çünkü, gerek Osmanlı İmparatorluğu döneminde, gerekse Cumhuriyet döneminde, herşeyi devletten bekleyen, bütün sorunları devletin çözeceğine inanan ve kamu kurumlarından ürken bir yurttaş kimliği öne çıkmıştır. Bu nedenle, halkın kamu kurumlarıyla kolay etkileşime girememesinin ve sorunlarını çözememesinin nedenlerini öğrenmek amacıyla yöneltilen soruya, “Başıma bir şey gelir korkusu”, “Böyle gelmiş böyle gider düşüncesi”, “Halk haklarını bilmiyor” ve “Geçim sorunlarından dolayı” biçiminde önemli sayılabilecek oranlarda yanıtlar vermişlerdir.

Bu sonuçlar, kamu kurumlarından uzak durmanın önemli nedenleri olarak geleneksel düşüncelerin önemli bir rol oynadığını, ancak ankete katılanların önemli bir kısmının “halkın haklarını bilmemesinin” bu

sorunda temel bir etken olduğunu belirtmesi anlamlıdır. Bu da, yurttaşlar tarafından dile getirilen, yurttaşın gerçekten hakları ve ödevleri konusunda yaygın bir bilgilendirme sürecinden yoksun olduğunu göstermektedir. Oysa, katılım davranışının en önemli koşullarından birisi, önemli bir bilgilendirme ve bilgilendirme sürecinin yaşanmasıdır.

6. Yerel yöneticiler ile ilgili olarak da denekler düşüncelerini açıklıkla belirtmişlerdir. Denekler açısından bir belediye başkanının sahip olması gerektiği düşünülen özelliklerin başında sırasıyla; yaptığı başarılı hizmet, kişilik ve dürüstlük, dindarlık, siyasi fikre uyumluluk gelmektedir. Bu özellikleri halkın sorunlarını ve isteklerini dikkate alması tecrübeli ve eğitilmiş olması özellikleri izlemektedir. Bu bulgulardan deneklerin genelde yerel yöneticileri kişisel özellikleri bazında tatminkar buldukları, yönetimin verimliliği açısından tatminkar bulmadıkları sonucu çıkarılabilir.

Bu bulgulardan, halkın katılıma, her ne kadar katılma olanakları sınırlı olsa da, hazır ve istekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifade ile, halk karar alma süreçlerinde dikkate alınması ve karar süreçlerinin dışında bırakılmamayı istemektedir. Netice itibarıyla, deneklerde katılma eğilimi oldukça güçlüdür.

Ancak, katılma konusundaki bulguların bütünü dikkate alındığında, deneklerin büyük bir çoğunluğunun katılım aşamalarından “duyarlılık” aşamasında toplandığı görülmektedir. Bu aşama deneklerin kendilerine pasif bir rol biçtiklerinin göstergesidir. Bu da oldukça düşük bir katılım düzeyinin söz konusu olması anlamına gelir. Ancak deneklerin “katılım belediyenin işidir, halkın değil; halk düşüncesini seçimde oyu ile belli eder” görüşünü büyük bir çoğunlukla onaylamaması, katılma eğilimi içerisinde olduğunu, ancak katılma yollarını tam olarak kullanmadığını göstermektedir.

Kaynakça

Baykal, Deniz (1970); **Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi**, A.Ü.S.B.F. Yayını, No: 302, Ankara.

Gabriel, W. Oscar (1983); “Gesellschaftliche Modernisierung, Politische Beteiligung und Kommunale Demokratie, Strukturen, Bedingungen und Folgen bürgerschaftlicher Beteiligung an der Kommunalen und Nationalen Politik” in: Oscar W. Gabriel, **Bürgerbeteiligung und Kommunale Demokratie**, München.

Huntington, P. Samuel (1958); **Political Order in Changing Societies**, New Haven and London, 1968, s. 36; Lerner, Daniel, *The Passing of Traditional Society*, Glencoe.

Huntington, Samuel P.; Joan M. Nelson (1976); **No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries**, Harvard University Press.

Keleş, Ruşen (1993); **Kent ve Siyaset Üzerine Yazılar (1975-1992)**, IULA-EMME (Yerel Yönetim Dünyası) Yayını, İstanbul.

Kevenhörtler, Von Paul (1983); “Kommunalwahlen-Instrument Bürgerschaftlicher Einflussnahme auf Die Kommunalpolitik”, in: **Bürgerbeteiligung und Kommunale Demokratie**, Oscar W. Gabriel (Hrsg.), München.

Özbudun , Ergun (1975); **Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma**, AÜHF Yayınları No. 363, Ankara.

Sartori, Giovanni (1993); **Demokrasi Teorisine Geri Dönüş**, Çev.: Tunçer Karamustafaoğlu - Mehmet Turhan, Ankara, TDV Yayını.

Sezer, Birkan Uysal (1996); “Yerel Yönetimler ve Halkla ilişkiler”, **Çağdaş Yönetimler Dergisi**, C: 5, S: 6, Kasım.

Steinbach, Peter (1982); “Einleitung, Probleme politischer Partizipation im Modernisierungsprozess”, in: von Peter Steinbach (Hrsg.), **Probleme Politischer Partizipation im Modernisierungsprozess, Stuttgart**, Ernst Clett Verlag.

Tekeli, İlhan (1999); **Modernite Aşılırken Siyaset**, İmge Kitabevi, Ankara.

Tekeli, İlhan (1983); “Yerel Yönetimlerde Demokrasi ve Türkiye’de Belediyelerin Gelişimi”, **Amme İdaresi Dergisi**, C: 16, S: 2, Haziran.

Uysal, Birkan (1981); “Siyasal Otorite, Laiklik ve Katılma”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 14, Sayı 4, Ankara.

Yalçındağ, Selçuk (1996); **Belediyelerimiz ve Halkla İlişkileri**, TODAİE Yayını, Ankara.

Yücekök, Ahmet N. (1987); **Siyaset’in Toplumsal Tabanı (Siyaset Sosyolojisi)**, AÜSBFD, Ankara.